

ÖRGÜT KURAMLARI İLE SOSYAL HİZMET İŞLETMELERİNİ ANLAMAK

Arş. Gör. Zehra TOPAL¹
Doç. Dr. Erhan ATAY²

ÖZET

Örgütsel çalışmalar alanı, örgütlerin toplumdaki diğer sosyal sistemlerle nasıl karşılıklı etkileşim içinde olduğunu, birbirlerine nasıl benzediklerini veya birbirlerinden nasıl farklılaştığını araştıran bir sosyal bilim alanıdır. Bu çalışmada, sosyal hizmet kurumlarının oluşumu, amacı ve varlığı sosyal sermaye ve sosyal girişimcilik yaklaşımları bağlamında ele alınmıştır. Bu çalışma, sosyal hizmet kurumlarının temellerinin, akademik çalışmalarda hangi kuramlar ile açıklanabileceğine dair ipuçları aramayı hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Örgüt Kuramları, Sosyal Hizmet Kurumları, Sosyal Sermaye, Sosyal Girişimcilik

UNDERSTANDING OF SOCIAL WORKS AND SERVICES ASSOCIATED WITH ORGANIZATION THEORIES

Organizational studies is a field in which is searched how organizations are embedded, interaction with each other and how they similar or become different. In this study; existence, formation and aim of social works and services are dealt with in the context of social capital and social entrepreneurship approaches. This study is aimed to find out some clues as to which theories could explain to social works and services.

Key words: Organization Theories, Institutions of Social Works and Services, Social Capital, Social Entrepreneurship

1.Giriş

Örgütler insanların iş yapmak, sosyal ve ekonomik amaçlarını yerine getirmek için bir araya gelerek oluşturdukları topluluklarıdır. Örgüt için bir araya gelen her bir üyenin örgüte karşı sorumluluğu, ayrıca örgüt içinde de bir fonksiyonu bulunmaktadır. Örgüt, ona üye olan insanlar tarafından yönetilmektedir. İnsanlar tarafından oluşturulan bu yapıları, insan ihtiyaçlarından ayrı düşünmek olanaksızdır. Örgütler, insan ihtiyaçlarına göre ortaya çıkar ve şekillenirler denebilir.

İnsan yaşamının her alanında ve her safhasında karşılıklı etkileşim içinde bulunduğu örgütler, özellikleri açısından insanlara benzerler. Mesela her nasıl insanlar soğuktan etkilenmemek için kalın kıyafetler giyinirlerse veya hasta olmamak için aldıkları vitamin takviyeleri varsa, örgütlerde olası kriz durumlarına karşı kendilerine bazı önlemler alırlar. Veya tıpkı insanlar gibi

¹ Araştırma Görevlisi, Süleyman Şah Üniversitesi, İşletme Bölümü,
ztopal@ssu.edu.tr

² Öğretim Üyesi, Süleyman Şah Üniversitesi, İşletme Bölümü,
eatay@ssu.edu.tr

örgütler de birbirlerine benzeyebilir veya birbirlerinden farklılaşabilirler, geçmiş tecrübelerden ders alıp gelecek adına faydalanabilirler.

Örgütlere ait olan tüm davranışları ve özellikleri ‘neden?’ , ‘nasıl’ veya ‘hangi sebeple’ gibi sorularla anlamaya ve açıklamaya çalışan sosyal bilim alanına *örgüt kuramları* denir. Örgüt kuramları, örgütlerin diğer örgütlerle, içinde buldukları toplumla, doğa ile, devlet ile kısacası çevresi ile olan etkileşimini araştırır (Taşçı,2012).

Sosyal hizmetler, toplumsal sıkıntıları önlemek, refah sistemi var etmek ve insanlar içinde huzur inşa etmek amacıyla ortaya çıkan organizasyonlardır. Sosyal hizmetler, sosyal bilimler alanında, bu amaçlara erişebilmek için problem çözücü etkinlikte bulunan bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır (Şahin, 2011). Bu çalışmada, sosyal hizmet kurumlarının oluşumu ve varlığı örgüt kuramları açısından değerlendirilecektir.

Sosyal Hizmetleri ortaya çıkaran toplumsal koşullar, önce refah hizmetlerini yani sosyal ve ekonomik olanakların adaletli dağıtımını sağlayıcı tedbirleri ve programları oluşturmuşlardır. Sosyal güvenlik bu arada geliştirilen bir anlayış, sosyal sigortalar da bu anlayışa uygun programlardır. Sosyal Hizmetler bütün bu gelişmelerle beraber ortaya çıkmış olan bir disiplindir. Bu gelişmeler, genellikle sosyal refah hizmetleri ile sosyal güvenlik kavram ve uygulamasının gelişmesi açısından incelenebilir. Çünkü sosyal refah hizmetlerini doğuran anlayış, giderek sosyal güvenlik, sosyal hizmet gibi kavramları öne çıkarmıştır (Kongar, 1972).

Bu çalışmanın amacı sistem yaklaşımı, sosyal girişimcilik ve sosyal sermaye kuramları aracılığı ile sosyal hizmet işletmelerini anlamaya çalışmaktır. Bu işletmeler kimler tarafından kurulur, kar amacı güderler mi, nasıl oluşurlar gibi soruları sorarak yukarıda ifade edilen yaklaşımlar kapsamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2. Örgüt, Kuram Ve Örgüt Kuramları

Pfeffer ve Salancik (2003) örgütleri, bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları ve örgütün devamlılığı için destek verme süreci olarak tanımlamaktadır. Örgütün devamlılığı bireylerin ortak amacını oluşturmaktadır. Buna göre bütün örgütler kendileri için bir amaç belirlemelilerdir. Bütün örgütler belirledikleri amaçları gerçekleştirmek üzere bireyleri bir araya getirmeli ve yöneterek harekete geçirmelidir.

Diğer bir deyişle, bütün örgütler personele sahip olmak zorundadır. Bütün örgütler belirledikleri amaca hizmet eden kişilerin çabalarını düzenlemek ve kontrol etmek zorundadır. Bütün örgütler, bu söylenenleri yapabilmek için, çevrelerinden kaynak bulmak zorundadır. Bütün örgütler, her ne ürettiyorlarsa ürettiklerini çevrelerine belirli bir masraf karşılığında sunmak zorundadır, ancak çevreleri ile ürettiklerini paylaşarak kendi kaynak devamlılığını sağlayabilirler. Kısacası, bütün örgütler sahip oldukları veya temin ettikleri kaynaklarının bir kısmını (belki de önemli bir kısmını) belirlenen amaçlara ulaşmanın dışında bu söylenenleri yapmak için harcamak zorundadır. Bu durumda da, örgütlerin kaynaklarını tamamen belirlenen amaçları gerçekleştirmek üzere değil önemli ölçüde kendi varlıklarını

sürdürmek üzere kullandıkları gerçeğini kabul etmemiz gerekir (Leblebici, 2008).

Bugün insanların hayatının çok önemli bir bölümü örgütlerin içerisinde ve etkisinde geçmektedir. Örneğin; eğitim ihtiyacı için okullardan, sağlık sorunları için hastanelerden faydalanılır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. İnsan yaşantısı örgütler tarafından yönlendirilmektedir. İnsan hayatının sürdürülmesi için yapılan işlerin neredeyse tamamı örgütsel ortamlarda gerçekleştirilmektedir.

Örgütsel çalışmalar alanı örgütlerin toplumdaki sosyal sitemlerden nasıl karşılıklı etkileşim içinde olduğunu ve toplumla ne denli içe içe geçmiş olarak yaşadığını araştıran bir sosyal bilim alanıdır. Örgütsel çalışmalar, insan yaşantısının her katmanına nüfus eden bu sosyal kimlikleri anlamak için disiplinler arası bir bakış açısı oluşturmuştur. Odaklandığı temalar şu şekildedir; a- Sosyal örgütlerin bireylerin tutum ve davranışları üzerine etkisi, b-Bireylerin karakter ve eylemlerinin örgütsel davranış üzerine etkisi, özellikle vurgulamak gerekirse, bireylerin örgütsel sistemleri nasıl tesir ettiği, c-Örgütün performans, başarı ve hayatını devam ettirmesi, d- Örgütün faaliyet alanının içinde bulunduğu çevre ile, kültürel çevre, politik çevresi dâhil, nasıl bir karşılıklı etkileşim içinde olduğu gibidir. Bahsi geçen başlıklar hem bilgi bilimi (epistemoloji) hem de yöntem bilimini (metodoloji) ilgilendiren konular olagelmıştır (Pfeffer, 1997).

Kuram, belli bir olguyu, olgu kümesini ya da durumu, bağlantı ve ilişkileriyle açıklamaya çalışan kavramsal sistem; bilgiyi düzenleyerek ve basitleştirerek karmaşık sosyal dünyayı daha anlaşılır hâle getiren, birbiriyle bağlantılı düşünceler sistemi olarak tanımlansa da, günlük yaşantıda çoğu kez karışık, anlaşılması güç, fazla akademik ve pratikte yeri olmayan bir olgu olarak kabul edilir. Ancak kuramlar, insan yaşantısını her yönüyle, her gün etkilemekte ve toplumda ne olup bittiğinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (McAuley ve diğ., 2007). Farklı durumlardaki tahminlerimizi şekillendirir, tanımlamaya ve kavramsallaştırmaya çalışırlar.

Örgüt kavramı, sınırları, tanımı, işlev ve fonksiyonları, hala pek çok düşünür tarafından farklı tanımlarla anlatılmaktadır. Örgütlerin karmaşıklığı ve topluma bu denli nüfus edişi sosyal bilimler alanında onu bir *fenomen* haline getirmiştir. Örgütlerin insan yaşantısının ve dünyanın bir gerçeği oluşu, bilim insanları açısından kuram olarak ele alınabilecek cazip bir alan haline getirmiştir. Bir asırdan fazla örgüt kuramları düşünürler tarafından araştırılmaktadır.

Örgüt kavramı, 'kuramsal soyutlama' kapsamında örgütsel yapılarda ve örgütün fonksiyonlarında benzerliklere işaret ederken; 'deneysel araştırma' kapsamında, birbirlerinden belli düzeylerde farklılaşan ve karmaşıklaşan bir çizgi ortaya koymuştur ve böylece yeni bir çalışma alanı olarak örgütlerle ilgili çalışmaların yapıtaşları ortaya çıkmıştır (Sığır,2012). Leblebici (2007)'ye göre; Örgüt üzerine çalışanların üzerinde durdukları üç temadan söz edilebilir; (1) örgüt çalışanlarının davranışları; (2) örgütsel yapının işleyişi; (3) örgütün bir bütün olarak özellikleri bağımsız değişkenler olarak ele alınması. Tüm bu çalışmalar, örgütler tanımlanırken amaç belirginliği ve yapılanma derecesi olarak sınıflanabilir. Bu aşağıdaki şekildeki gibi ifade edilmiştir;

Tablol'de görüldüğü gibi sivil toplum kuruluşları yüksek amaç birliği kapsamında oluşturulmuş kurumlardır denebilir. Sosyal hizmet işletmeleri de devletten bağımsız oluşumları ile bireylerin bir araya gelerek, sosyal hizmet amacıyla oluşturdukları sivil toplum kuruluşlarıdır.

Tablol 1. Amaç Belirginliği ve Yapılanma Derecesine Göre Sosyal Yapılar

Amaç	Sosyal Hareketler Sivil Toplum Oluşumları Tımarlar, vb	Örgütler
	Gevşek Sosyal Birliktelikler	Aile Aşiret Klan, vb

Belirginliği

Yapılanma Derecesi

Kaynak: (Leblebici,2008:124)

3. Sosyal Hizmet Ve Sosyal Hizmet İşletmeleri

Sosyal hizmetler, insanların sağlık ve iyilik halinin geliştirilmesi, insanların kendilerine daha yeterli hale gelmeleri, başkalarına bağımlı olma hallerinin önlenmesi, aile bağlarının güçlendirilmesi, bireylerin, ailelerin grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirmelerinde yardımcı olmak amacıyla sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek mensupları tarafından gerçekleştirilen etkinlikler ve programların bütünüdür. Sosyal hizmetler, toplumun kaynaklarından etkin yararlanamayan birey, grup ve topluluklara kendi esenlikleri için psikolojik, sosyal ve(/ya) ekonomik anlamda yapılan profesyonel yardım ve müdahalelerdir (Vikipedi).

Son zamanlarda sosyal kalkınmanın sağlanmasında devletin yanı sıra ailelerin, gönüllü kuruluşların ve özel sektör kuruluşlarının da buna katkıda olması gerekliliği kabul edilmektedir. Günümüzde sosyal hizmet arzı yalnızca devletin sorumluluğu olmaktan çıkmakta ve artık insanlar yaşadıkları mağduriyetlere çözüm bulabilmek için bir araya gelip buna çözüm aramaktadırlar.

Toplumlarda özürllüer, göçmenler, mülteciler, eski hükümlüer, korunmaya muhtaç çocuklar, alkol veya sigara bağımlıları gibi özel koşulları nedeniyle, politikalarla korunması gerekli olan kesimler bulunmaktadır. Sosyal hizmetler işte bu konumlarından dolayı dezavantajlı olan bireyin (kimsesi olmayan ve yardıma muhtaç bir yaşlı olabilir) veya grubun (savaş nedeni ile

ülkeye sığınmış mülteciler olabilir) veya toplumun (doğal afete uğramış toplum), insan onuruna yakışır bir hayat seyrine erişmesi için toplum kaynaklarını kullanan bir politika aracı olarak ciddi görevler üstlenmektedir (Tomanbay ve diğ.,2013)

Sosyal Hizmet özel ve bireysel sorunlarla ilgilidir ama yoksulluk, işsizlik ve aile içi şiddet gibi daha geniş sosyal sorunlarla da ilgilenir. Sosyal Hizmet uygulamaları felsefi temelini insan hakları ve sosyal adaletten alır. Sosyal Hizmet uygulamalarını eşsiz kılan onun özgün değer sistemi, mesleki bilgi ve becerileridir. Ülkemizde sosyal hizmet bir meslektir, bu alan için uzmanlaşan kimseler ise sosyal hizmet uzmanı olarak adlandırılmaktadır. Sosyal Hizmeti icra eden Sosyal Çalışmacı, müracaatçı ile mesleki ilişkisinden elde ettiği bilgileri yoğunlaşarak hizmet alan yararına ve onun ilişki ve kararlarına saygı duyarak geliştirilen olguya özel müdahale yöntemi ile sorunları çözer (Şahin,2011).

Türkiye’de sosyal hizmet uygulamaları hem kamu tarafından hem de gönüllü kuruluşlar tarafından verilebilmektedir. Kamu kuruluşlarının dışında verilen sosyal hizmetler, vakıflar, dernekler, kooperatif veya sendikalara tarafından sağlanmaktadır. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör tarafından da yürütülmesine rağmen büyük bir bölümü devlet bünyesindeki sosyal hizmet kurumları tarafından gerçekleştirilmektedir.

3. Örgüt Kuramları Açısından Sosyal Hizmet İşletmeleri

Türkiye kaynaklı yazında ‘sosyal hizmet’ kavramı daha çok çocuk esirgeme kurumları, yaşlı bakım evleri gibi devletin sosyal politikaları yoluyla oluşturulmuş kurumlar ele alınmaktadır. Sosyal hizmet adı altında yapılan çalışmaların çoğu bu kapsamdadır.

Türkiye dışındaki literatüre baktığımızda ise, sosyal hizmet araştırmaları ‘social services’ ve ‘social works’ olarak iki şekilde araştırılmıştır. Sosyal hizmetler, ‘social services’ içeriği ile kar amacı gütmeyen ve gönüllü kuruluşlar başlığı altında değerlendirilmiştir ve daha çok dernekler, vakıflar, din temelli sosyal birliktelikler gibi konular çalışılmıştır.

Chaves ve Tsitsos’un (2001) yaptıkları bir araştırmada, bu tip sosyal toplulukların bütüncül ve bireysel sorun teşkil eden konularda uzun süreli çözüme odaklanarak yaptıkları çalışmaların, devletlerin sosyal kalkınmasındaki rolü araştırılmış ve bulgu olarak devlet menşeli sosyal hizmetlere bir alternatif değil, aslında içinde buldukları toplumun ta kendisi olarak yorumlamışlardır. Gronbjerg ve Paarlberg (2001) ise kar amacı gütmeyen toplulukların çeşitliliği, özelliklerini ve içeriklerini araştıran makalesinde sosyal hizmet işletmelerini bu bağlamda değerlendirmiştir. Bu kuruluşları üç yasal statüde değerlendirmişlerdir; gönüllü kar amacı gütmeyen kuruluşlar, savunma ve diğer sosyal refah temelli kar amacı gütmeyenler, ve diğer ortak fayda üzerine kurulmuş sosyal topluluklar. ‘Social works’ ise genel olarak sağlık, eğitim, konut, sosyal güvenlik, istihdam ve sosyal hizmetler alanlarındaki hizmetleri kapsamındadır. Bununla ilgili sosyal devletin gereği olarak alınmış sosyal politika kararları bu kuruluşların amaç ve şeklini belirler.

Bu bölümde sosyal hizmet işletmeleri, her iki anlamda, yani hem kar amaçlı olmayan ve topluma sosyal hizmet sağlayan ve hem de sosyal bir devletin unsuru olarak toplumun refahı için oluşturulmuş kuruluşlar olarak değerlendirilecektir.

3.1. Sistem Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet İşletmeleri

Yazında tartışılmış sistem görüşlerine bakıldığında ana düşünce, dünyanın belirli temel olgularının, mantıksal bir çerçeve içerisinde, izole edilmiş bir biçimde değil; birçok sistemle birlikte birbiriyle bağlanabilir olmasına dayanmaktadır. Tüm sistem kuramları, bir açıklayıcı yapı, duygusuyla gerçek dünyada bir nesneye karşılık gelerek, belirli bir metodoloji içinde bir çerçeve ortaya çıkarmaktadır. Bu kavramlar, neyin organize ve bunların ne özellikte olduğunu dikkate almaksızın, her organizmanın prensiplerine bağımsız olarak yaklaşmaktadır (Çetin ve Şeşen, 2012).

Örgüt ve yönetim kuramı alanında sistem bakış açısının temelleri Chester Barnard'ın (1938), sistem için 'belirli bir amaç için iki veya daha fazla kişinin müşterek ilişki nedeniyle belirli bir sistematik etkileşim içindeki fiziksel, biyolojik, kişisel veya sosyal bileşenlerden oluşan bir bütünlük' tanımına dayanmaktadır.

Sistem yaklaşımına göre örgütlerin genel olarak gelişme, hayatta kalma ve etkileşim olarak üç temel amacı bulunmaktadır. Bu üç amaç her sistem için geçerli sayılmaktadır. Fakat sosyal sistemler için hayatta kalmak tek etkililik ölçütü olmamaktadır. Sosyal sistemler de etkililiğin ele alınması, çevre, sosyal organizasyon ve organizasyondaki alt sistemler olarak üç seviyede olmaktadır (Kast ve Rosenzweig, 1972). Sistem olarak örgütler, çevrelerinden bir takım girdileri alıp, bir işlem sürecine tabi tutulup nihayetinde çevresine bir çıktı veren, çevresinin bu çıktıları değerlendirip yeniden kendisine girdi olarak dönüştüğü yapılardır denilebilir. Örneğin ayakkabı üreten bir firma, girdi olarak, bünyesine ayakkabıyı üretecek ekipman alır, ayakkabı üretimi için hammaddeye gereksinim duyar, bunları işletebilmek için ise işgücüne ihtiyacı vardır. Tüm bunlar firmada işlenir ve nihayetinde çıktısı bir ayakkabıdır. Toplumun arzına sunulur. Toplumdaki her bir satış firmaya kar olarak geri döner. Bu firmanın iç çevresini, çalışanalar, sermaye sahipleri, teknoloji gibi unsurlar oluştururken dış çevresi, devlet, toplum, tüketiciler gibi elemanlardan oluşur.

Sosyal hizmet işletmeleri ise, bazı yönlerden eksik kalmış veya mağdur olmuş birey ya da toplumun ihtiyaçları için bir araya gelerek, sonucunda iyileştirme adına, karşılığında sosyal hizmet sunarlar. Kamu sosyal hizmet kuruluşları masraflarını devlet tarafından temin ederken, diğer kuruluşlar ise ya vakıf olarak sahip oldukları gönüllü üyelerin bağışları ile varlıklarını sürdürürler. Bunun dışında özel işletme olarak kurulmuş sosyal hizmet sağlayan kurumlar da vardır. Örneğin belli bir ücret karşılığında bakıma muhtaç yaşlıları bünyelerinde barındırarak, onlara sosyal hizmet sunarlar. Bu işletmelerin genel politikası, evlatları tarafından bakılmayan ve toplumda yalnızlaşan yaşlı insanlara, kurumlarında bu insanlar için sosyal bir ortam oluşturmak ve onlar için belli bir ücret karşılığında, yeniden huzur ve güven sunabilmektir.

3.2. Sosyal Sermaye Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet İşletmeleri

Sosyal sermaye kavramı, akademisyenler tarafından farklı yaklaşımlar ile tanımlanmış bir kavramdır. Bu konu üzerinde çalışan düşünürlerden başlıca olanları, sosyal sermaye tanım ve yaklaşımları ile aşağıdaki gibi özetlenebilir;

Coleman (1988) sosyal sermayeyi fonksiyonel bir yaklaşımla ele almaktadır. Coleman'a göre, sosyal yapıların içinde oluşan ve bu yapıdaki aktörlerin, bu aktörler kişi veya kurum olabilirler, eylemlerinde onlara yardımcı olan, işlerini kolaylaştıran tüm bağlantılar, bu aktörlerin sosyal sermayelerini oluşturmaktadır (Poder, 2011). Bağlantı kurulan ilişkiler resmi olmayabilir; akrabalar veya arkadaşlar gibi, ya da iş dışında olabilir; eski iş arkadaşları gibi... Burada vurgulanan bu ilişkilerin, aktörlerin fiillerine katkı sağlayıp sağlamadığıdır.

Granovetter (1990) ve Lin (1990) ise sosyal sermaye kavramını toplumdaki iç içe geçmiş ağlar niteliğinde tanımlar. Granovetter (1973)'e göre bireyler toplumda iki çeşit ağa sahiptir; güçlü bağlar ve zayıf bağlar. Lin (1995)'e göre ise sosyal kaynaklar, sosyal sermayenin merkez elementini oluşturur. Ayrıca sosyal sermaye bireylerin diğer bireylerle olan ilişkisinde bir yatırım niteliğindedir.

Sosyal sermaye teorisinin bir diğer önemli ismi olan Putnam (2000), seleflerinin düşüncelerini yaklaşımına temel almakla birlikte "sosyal ağların değerli olduğu" fikri onu diğerlerinden farklılaştırır. Putnam, canlı bir toplumsal hayatın sivil ağlar ile sağlanabileceğini düşünür. Bundan dolayı, derneklere aktif katılım, toplumsal ve siyasal meseleler konusunda duyarlılık, işbirliği ve dayanışma gibi kolektif faaliyetler yaklaşımının merkezinde yer alır. Bununla birlikte Putnam için 'güven' önemli bir sosyal sermaye kaynağı ve göstergesidir. Güven, toplumsal hayatı kolaylaştıran ve sosyal ilişkilerin ortak faydaya tahvilini sağlayan önemli bir değişkendir. Toplumsal bir değer olarak güvenilirlik ve güven, insanların müşterek hayatın farklı veçhelerinde işbirliğine ve dayanışmaya sevk eder.

Fukuyama (2005) güveni önemli bir sosyal sermaye kaynağı olarak görmüştür. Ona göre, güven hem toplumsal düzenin inşası için hem de ekonomik kalkınmanın bir payandası olarak ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Fukuyama (2005)'ya göre sosyal sermaye, bir toplumda ve onun bazı bölümlerinde güven duygusunun hakim olmasından doğan bir yetidir. Bu, bir millet gibi en geniş grupların yanı sıra aile gibi en küçük ve temel sosyal grupların ve bu iki uç arasındaki tüm diğer grupların içinde saklıdır. Sosyal sermaye tarihsel alışkanlıklar, gelenek veya din gibi kültürel mekanizmalar aracılığı ile oluşturulduğu ve iletildiği için, insan sermayesinin diğer türlerinden farklıdır. Genel olarak sosyal sermaye, bir aktörün diğer aktörlerle ilişkilerinin iç içeliği sayesinde elde edip kontrol edebileceği bütün kaynak ve faydaların değerine verilen isimdir.

Dernekler, vakıflar, sendikalar gibi, toplumsal sorunların çözümü için bir araya gelen gönüllü bireylerin oluşturdukları birlikteliklere sivil toplum kuruluşları denir. STK'lar varlıklarını sürdürmek ve topluma gerekli olan sosyal hizmeti sağlamak için, gönüllü üyelerinden bağış toplarlar. Üyeler, gönüllüler, bağışçılar, bir STK'nın en önemli unsurlarıdır. Bu tabanın

genişlemesi, STK'nın toplumsal taleplerinin sözcüsü olma meşruiyetini artırır. Geniş ve nitelikli bir gönüllü tabanı, STK'nın kendi maddi imkanları ile belki de hiçbir zaman sahip olamayacağı bir insan kaynağını, bir harcama yapmadan kullanabilmesi demektir.

Sivil toplum kuruluşlarının ve ekonomik örgütlenme modellerinin geniş bir tabana yayılabilmeleri ve etkin işleyişlerini gerçekleştirebilmeleri, büyük ölçüde toplumun içinde yer alan güvene bağlıdır. Fukuyama (2005), aile ile devlet arasında gönüllü sivil kuruluşların varlığına dikkat çekerek, güven düzeyi düşük ülkelerde, devletle aile arasında gönüllü birleşmelerin zayıf olduğunu ifade etmekte, bu da bir toplumda insanların ortak hedefleri doğrultusunda işbirliği yapabilme ve organizasyonel yeteneklerini kısıtlamaktadır. Yüksek güvenli bir toplumda düşük güvenli toplumlara göre işbirliği ve örgütlenme yeteneği daha fazladır. Birbirlerine güvenen bireylerin yaşadığı toplumlarda işbirliğinin mümkün olabileceği ve bunun resmi ya da sivil kurumsal yapıları oluşturabileceği kabul edilmektedir.

Sosyal sermayenin temel bileşeni olan güven duygusuyla insanlar bir araya gelebilmekte sivil toplum kuruluşlarına katılmakta, dayanışma ve birliktelik ağları kurabilmektedirler. Bu kolektif anlayış, ortak faydaya dönük eylemlere zemin hazırlamakta ve topluma sosyal hizmet sağlamaktadır.

3.3.Sosyal Girişimcilik Yaklaşımları ve Sosyal Hizmet İşletmeleri

Bu kısımda sosyal girişimcilik tanımlarıyla sosyal hizmet işletmeciliklerinin oluşum amacını, diğer işletmelerden ayıran özelliklere ve farklılıklara değinilecektir.

Sosyal girişimcilik kamu, özel, ve üçüncü sektör bağlamında değerlendirilmektedir. Sosyal girişimcilik bireysel, grup, şebeke, örgüt veya örgüt birlikteliklerinden oluşan, yönetim anlamında büyük ölçüde sürekli değişim çabasıyla, kar amacı gütmeyen iş ya da sosyal problemlerin çözümüne adres olacak kurumlardır (Light,2006).

Simon Teasdale (2010), sosyal girişimleri 'iş' perspektifi yerine daha çok örgütsel perspektiften değerlendirir. Teasdale'e göre sosyal girişimler de, tıpkı diğer işlerin ticaret yapma amacı taşıdıkları gibi, bir sosyal hizmet amacı taşırlar. Tolumdaki bazı sebeplerden dolayı dezavantajlı bulunan kişi veya grupların, daha insancıl yaşamlarına olanak sağlamak ve toplumdaki dışlanmışlıklarını en aza indirmek için, duyarlı insanlar bir araya gelerek dernekler ve ya kooperatifler aracılığı örgütlenirler. Bu örgütler, üyelerin kendi kaynakları ve çevrelerindeki kaynakları, yapılan hayırsever yardımlar ve güven ile inşa edilir. Tüm bu *sosyal hizmet* amacı taşıyan faaliyetler sosyal girişimciliğin temellerini oluşturur.

Sosyal girişim müesseseleri bir anlamda, devletin toplum için sağladığı sosyal hizmetlerin dışında ona destek olan, toplumun faydası ve ferahı için çalışan, sivil, gönüllü kuruluşlardır.

Aşağıdaki tablo.1’de, sosyal girişimcileri diğer girişimlerden ayıran farklar aşağıdaki gibi derlenmiştir.

Tablo1. Girişimcilik ve Sosyal Girişimcilik Arasındaki Farklar

Girişimcilik	Sosyal Girişimcilik
Kar odaklıdır.	Sosyal ihtiyaçlara odaklıdır.
Pazardaki güçlerle işbirliği yapar.	Toplumun desteğinden yararlanır.
Finansal risk içerir.	Örgütün veya bireylerin güvenine bağlıdır
Bireysel maddi kazanım üretir.	Kolektif toplum menfaatine çalışır
➤ Her ikisi de yenilikçi ve kreatif fikri kullanarak;	
Yeni pazar arayışı için çalışır.	Zorlu problemlerin çözümü için çalışır.

Kaynak: (Light, 2008)

İş girişimciliği ile sosyal girişimcilik arasında bir *değer konumlandırması* olduğuna dikkat çeken Light (2008)’e göre başkalarının problem olarak algıladığı durumları sosyal girişimciler, topluma yeni bir sosyal hizmet için fırsat olarak görürler. Bu tip fırsatlar ise sosyal hizmet işletmeleri için kaynak ve potansiyel bir iş birliği demektir.

Shalker ve Zahra (2009) sosyal girişimciliğin tipolojisini şöyle belirtmiştir.

- 1- **Sosyal İnşacı:** Teorik olarak Hayek (1945) tasarlamıştır. Genellikle, toplumun belirli bir grubunda eksikliği duyulan ihtiyaçları keşfetmeye çalışır. Onların eylemleri, daha çok yerel olmakla birlikte korunmaya muhtaç kişiler karşısında bir harmoni oluşturmak ile oluşur. Toplumda sosyal eşitlik sağlamaya çalışırlar.
- 2- **Sosyal Yapılandırıcı:** Teorik olarak Krizner (1973) tarafından tasarlanmıştır. Toplumdaki dışlanmış ve dezavantajlı grup veya bireyler için, sistemdeki eksiklikleri doldurmaya çalışan yenilik ve reformlar üretir. Sosyal inşacıya göre daha geniş toplum kitlelerine hitap eder ve sistemdeki problemler için yeni formüller geliştirmeye çalışırlar.
- 3- **Sosyal Mühendisler:** Teorik olarak Schumpeter (1934) tarafından tasarlanmıştır. Diğer sosyal girişimci profillerine göre çok daha geniş kitlelere (ulusal ve uluslararası) hitap ederek devrimsel nitelikte değişikliklerle, topluma sosyal hizmet sunmayı amaçlar.

Sosyal hizmet işletmelerinin, vakıflar, sendika ve dernekler veya kooperatifler aracılığı ile topluma fayda sağlayan birimlerinde sosyal girişimcilik örneklerini görmemiz mümkündür. Örneğin; bir alana mesleğe yönelik oluşturulan sendikalar, sadece o meslek grubunun hak ve çıkarlarını koruyup gözettiği ve yeni fikirler öne sürdüğü için bu sendikaları oluşturan kişiler *sosyal inşacı* girişimciliğine örnek olabilir. Darülaceze gibi her ırk, din ve mezhepten yardıma muhtaç kişilere, eğitim, barınma ve gıda gibi karşılığında ücret beklemezsizin sosyal hizmet sunan kuruluşlar toplumun

çok geniş kısmına seslendiği ve uluslararası bir nitelik taşıdığı için böyle bir kuruluş oluşturan kişiler *sosyal mühendis* sosyal girişimciliğine örnek olabilir.

Sonuç Ve Değerlendirme

Bu çalışmada, birden fazla insanın bir araya gelerek, topluma sosyal hizmet vermek amacıyla oluşturdukları sosyal hizmet işletmeleri bir kurum olarak örgüt kuramları açısından değerlendirilmiştir. Sosyal hizmet, bir kişi ya da bir topluluğun, çevresiyle iletişimine, yaşam kalitesine, eğitim performansına engel olabilecek her konuda bu kişi veya topluluğun ihtiyacı için sunulan hizmete denebilir. Bu hizmet; devlet, özel şirketler, gönüllü toplum kuruluşları, sosyal sorumluluk kapsamında şirketlerin yaptıkları faaliyetler kapsamında verilebilir.

Çalışma bu kurumları, sistem yaklaşımı, sosyal sermaye yaklaşımı ve sosyal girişimcilik yaklaşımları ile ele almıştır. Sistem düşüncesi ile açık bir sistem olan sosyal hizmet kurumları çevrenin ihtiyaçlarını sürekli gözetmek durumunda ve değişen hayat koşulları çerçevesinde sürekli kendini yenileyerek mağdur olan kişi veya toplulukların gereksinimlerine bu ölçüde cevap verebilmelidir.

Varlıklarını çevresinden, kendisine üye olan kişilerden alan ve topluma sosyal hizmet sağlayan gönüllü kuruluşlar ise sosyal sermaye kuramının ilgi alanına girmektedir. Bu kuruluşlar toplumda güven ortamı tesis edildiği ölçüde bir araya gelerek oluşur ve yine devamını kendine güvenen üyeleri ile sağlarlar. Sosyal girişimcilik yaklaşımı ile bu çalışmada sosyal hizmet girişimcisi profili oluşturulmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

1. Barnard C.I. (1938). The Functions Of The Executive. Cambridge:Harvard University Press
2. Bourdieu, P. (1986). The forms of capital?. In J.E. Richardson (Ed.) Handbook Of Theory For Research In The Sociology Of Education. Westport, CT: Greenwood Press.
3. Chaves, M., & Tsitsos, W. (2001). Congregations and social services: What they do, how they do it, and with whom. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 30(4), 660-683.
4. Coleman J. S. (1998). Social Capital In The Human Creation Of Human Capital. The Amerikan Journal Of Sociology: 95-120
5. Çetin F., Şeşen H.. (2012). Genel Sistem Kuramı Ve Örgüt Araştırmaları' .Cenk Sözen, H.Nejat Basım (eds.) Örgüt Teorisi, Siyasal Kitabevi, Ankara.
6. Fukuyama, F. (1995). Trust, The Social Virtues And The Creation Of Prosperity. London: Hamish Hamilton.
7. Grønbjerg, K. A., & Paarlberg, L. (2001). Community variations in the size and scope of the nonprofit sector: Theory and preliminary findings. Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 30(4), 684-706.
8. Granovetter M, (1973). The Strength Of Weak Ties. A merican Journal of Sociolog.7y8 :1360-80.
9. Jones, G. R. (2010). Organizational theory, design, and change. Pearson.
10. Kast, F.E., Rosenzweig, J.E. (1972). General Systems Theory: Applications For Organization And Management. Academy Of Management Journal, 15, 447-465.
11. Leblebici N. D. (2008). Örgüt Kuramının Temelleri'. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 9, Sayı 1
12. Light, Paul (2006). Reshaping social entrepreneurship. Stanford Social Innovation Review 4, 47-51.
13. Light, Paul (2008). Search For Social Entrepreneurship. Washington, DC: Brooking Institution Press.
14. Lynch, K. Walls, J. (2009). Misson, Inc. A Practitioner's Guide To Social Enterprise. VT: Berret-Koehler Publisher.
15. Pfeffer, J. (1997). New directions for organization theory: Problems and prospects. New York: Oxford University Press.
16. Pfeffer J., Salancik G., (2003), 'The External Control of Organizations: A Resource Dependency Perspective'. Standford University Press, ISBN: 9780804748704
17. Schumpeter, J. A. (2013). Capitalism, socialism and democracy. Routledge.
18. Sığırı, Ü. (2012). "Örgüt Araştırmaları Alanının Doğuşu ve Gelişimi", Örgüt Teorisi, Siyasal Kitabevi, Ankara.
19. Şahin, F. (1999). Sosyal Hizmetin Doğası ve Paradigmaları. Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet (Ed. NG Koşar), Ankara: HÜ Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını, Yayın, (4).
20. Taşçı, D. (2012). Örgüt Kuramlarına Giriş. Örgüt Kuramı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2949 Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1905

21. Teasdale, S. (2009). The Contradictory Faces Of Social Enterprise: Impression Management As (Social) Entrepreneurial Behaviour.
22. Toikko, Timo (2012). Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere: Tampere University Press.
23. Tomanbay İ. (2013). ‘Sosyal Hizmet Kuruluşları: Genel ve Kavramsal Giriş. Açık Öğretim Fakültesi Yayınları. ISBN: 978-975-06-1536-8.
24. Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., & Shulman, J. M. (2009). A Typology Of Social Entrepreneurs: Motives, Search Processes And Ethical Challenges. Journal Of Business Venturing, 24(5), 519-532.